

УДК 378.477

Людмила Власенко,

*ст. викладач кафедри іноземних мов
Національного університету харчових
технологій*

Олег Левурда,

*ст. викладач кафедри іноземних мов
Національного університету харчових
технологій*

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АУДІЮВАННЯ ЯК ВИДУ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті аналізуються основні особливості аудіювання, які є важливою складовою мовленнєвої діяльності; акцентується увага на необхідності та способах розвитку аудіювання при вдосконаленні комунікативної компетенції майбутніх спеціалістів.

Ключові слова: *аудіювання, мовленнєва діяльність, комунікативна компетентність.*

Власенко Л.В., Левурда О.А. Особенности обучения аудирования как вида речевой деятельности

В статье проанализированы особенности аудирования которые являются важной составляющей речевой деятельности, акцентируется внимание на необходимости и способах развития аудирования в процессе усовершенствования коммуникативной компетенции будущих специалистов.

Ключевые слова: *аудирование, речевая деятельность, коммуникативная компетентность.*

Vlasenko Lyudmila, Levurda Oleg. The basic features of listening comprehensive as the main component of communicative activity

This article reveals the basic features of listening comprehensive that are very constituent of communicative activity; listening comprehensive is analyzed,

and attention is concentrated on the importance of its development in the teaching of future specialists.

Key words: *comprehensive listening, communicative activity, communicative competence.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Досліджуючи аудіювання та проблематику його навчання, сучасні мовознавці демонструють значні здобутки. Це зумовлено використанням різних підходів, методів та прийомів його вивчення в іноземній мові. Однак навчання аудіювання залишається одним із недостатньо висвітлених питань і дедалі більше привертає увагу дослідників. У тому й полягає науковий інтерес та актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні мовознавці розглядають аудіювання як один із засобів розвитку іншомовної комунікативної компетенції, який має свої труднощі і вправи. С.Ю. Ніколаєва у своїй праці описує різноманітні методи та прийоми, які використовуються у навчанні іноземної мови [6]. І.П. Лисовець досліджує проблему навчання аудіювання і усного мовлення [5]. М.М. Пруссаков розкриває проблематику труднощів при навчанні аудіюванню тексту, що звучить іноземною мовою [7]. Багато праць присвячує аудіюванню С.В. Гапанова, в яких подає особливості текстів та аудіотекстів для навчання аудіювання, а також звертає увагу на розвиток особистості в процесі навчання [6;5;7]. І.А. Круківська розглядає вплив пісень та їх використання під час навчання аудіювання [4]. Серед численних наукових праць особливо вирізняються ті, в яких зроблено спроби уточнити методіку дослідження процесу навчання аудіювання або застосувати нову, ще не апробовану. Питання ж успішності навчання аудіювання в сучасній науці остаточно не розв'язане.

Метою статті є висвітлення питань, пов'язаних з аудіюванням і розкрити функції аудіювання та їх важливість при вивченні іноземної мови у вищому навчальному закладі.

Завдання статті:

- обґрунтувати необхідність вивчення іноземної мови;
- уточнити навички і вміння необхідні студентам для навчання аудіювання;
- якомога ґрунтовніше розкрити проблему навчання аудіювання, визначивши його функції;

Виклад основного матеріалу. Розвиток системи освіти в Україні, її вихід на європейський рівень неможливі без підвищення уваги до викладання іноземних мов, володіння однією з яких є неодмінним критерієм інтеграції України в Європейське та світове співтовариство.

Проблема навчання аудіювання полягає в тому, що, з одного боку, воно є ефективним засобом розвитку навичок не тільки аудіювання але й говоріння, критичного розуміння та усвідомлення поданої інформації, розвиває вміння бачити причинно-наслідкові зв'язки, а з іншого – методом навчання іноземної мови, якому приділяється недостатньо уваги при вивченні іноземної мови.

У наш час метою володіння іноземною мовою є набуття необхідного рівня іншомовної комунікативної компетенції, що уможливить участь тих, хто вивчає іноземну мову, в діалозі культур.

Формування у студентів вмінь і навичок спілкування передбачає формування здатності і готовності здійснювати спілкування в чотирьох його видах: розуміння (аудіювання та читання), говоріння й письмо.

Основною комунікативною компетенцією є комунікативні вміння, сформовані на основі мовленнєвих знань і навичок, а також соціокультурні знання, навички й уміння. Аудіювання передбачає усне сприймання текстового матеріалу різних типів і жанрів: від описів подій, розповідей, радіо- і теленовін, лекцій, діалогів до прагматичних текстів (інструкцій). У програмі з іноземної мови, окрім згаданих, зафіксовані ще й такі типи текстів, як інтерв'ю, оголошення, реклама.

Отже, аудіювання – це один із чотирьох видів мовленнєвої діяльності. На думку Гапонової С.В., аудіювання - це здатність ідентифікувати та розуміти усні висловлювання [2, с. 9]. Сьогодні кожен із чотирьох видів мовленнєвої

діяльності не розглядаються ізольовано, тобто всі аспекти мовлення дуже тісно взаємопов'язані й спрямовані на оволодіння іноземною мовою як засобом комунікації. Особлива увага сьогодні приділяється комунікативному підходу щодо навчання аудіювання.

Необхідність слухати вже містить комунікативне завдання, яке має вирішити учень, студент на завершальному етапі аудіювання. Наприклад, інформація сприймається для того, щоб на неї відреагувати, висловити власну думку, взяти до уваги. Саме з цього й випливає одна з основних вимог до комунікативного навчання аудіювання: стимулювати в слухачів інтерес до змісту повідомлення, що сприятиме створенню необхідної комунікативної готовності до сприйняття інформації, в результаті чого з'являється антиципація – ймовірне прогнозування перебігу та змісту повідомлення. Антиципація (prediction) – це ключовий фактор при сприйманні усного мовлення [2, с. 9].

Недооцінка аудіювання може вкрай негативно позначитися на мовній підготовці студентів. Але ж вивчення даного виду мовної діяльності в методиці недостатньо глибоке, та й термін «аудіювання» використовується в методичній літературі порівняно недавно. Він протипоставлений терміну «слухання». Якщо «слухання» означає акустичне сприйняття звукоряду, то поняття аудіювання включає процес сприйняття і розуміння усної мови. Також відомо, що аудіювання - дуже важкий вид мовленнєвої діяльності. Хоча розуміння тексту іноземною мовою вже включається в завдання для вступу в університети на факультети іноземних мов.

Взагалі, аудіювання як дія, що входить до складу усної комунікативної діяльності, використовується в будь-якому усному спілкуванні, підпорядкованому виробничим, суспільним чи особистим потребам.

Також аудіювання, як зворотний зв'язок, у кожного хто говорить, під час говоріння, дозволяє здійснювати самоконтроль за мовою і знати, наскільки вірно реалізується в звуковій формі мовні наміри. І, звичайно, аудіювання може являти собою окремий вид комунікативної діяльності зі своїм мотивом, що відбиває потреби людини чи характер її діяльності. У такій ролі воно виступає,

наприклад, при перегляді фільму, телепередачі, прослуховуванні радіопередачі та ін.

Звідси очевидна важливість і актуальність проблеми навчання аудіювання.

Предметом дослідження є не тільки сам процес аудіювання на середньому етапі, але і способи навчання цьому виду мовної діяльності. Початковий етап є найважливішим, тому що саме на молодшому етапі навчання в учнів повинні бути сформовані базові уміння аудіювання, що для успішності навчання, варто удосконалювати протягом всього періоду оволодіння аудіюванням.

Термін «аудіювання» був введений у літературу американським психологом Брауном. Аудіювання - це розуміння сприйманої на слух мови. Воно являє собою перцептивну розумову мнемічну діяльність. Аудіювання повинно займати важливе місце вже на середньому етапі. Оволодіння аудіюванням дає можливість реалізувати виховні, освітні і розвиваючі цілі. Воно дозволяє вчити учнів уважно вслуховуватися в звукову мову, формувати уміння передбачати значеннєвий зміст висловлення і таким чином, виховувати культуру слухання не тільки іноземною, але і рідною мовою. Виховне значення формування уміння розуміти мову на слух полягає в тому, що воно позитивно позначається на розвитку пам'яті дитини, і насамперед слуховій пам'яті, яка є важлива не тільки при вивченні іноземної мови, але і будь-якого іншого предмета.

Згідно з вимогами програми, навчання аудіювання передбачає формування вмінь сприймати усне мовлення як під час безпосереднього спілкування, так і звукозапису. І.А.Круківська звертає увагу на те, що на занятті з іноземної мови викладач застосовує широкий арсенал аудитивних матеріалів. Здебільшого – це тексти різних типів і жанрів та пісні [4, с. 22]. Спостереження за навчальним процесом переконують у недостатній підготовці учнів та студентів до подолання труднощів аудіювання.

Як стверджує С.В.Гапонова, у процесі навчання аудіювання вирішальну роль відіграють індивідуально-психологічні особливості студентів: рівень розвитку слухової диференційованої чутливості, слухової пам'яті, концентрації уваги [2, с.3]. Успішність аудіювання залежить від потреби студентів дізнатися

щось нове, наявності інтересу до теми повідомлення, спрямованості на пізнавальну діяльність і мотивацію цієї діяльності.

При навчанні аудіювання необхідно спиратися на ті особливості студентів, які відіграють суттєву роль у процесі сприйняття мовленнєвого повідомлення. Ці особливості розглядаються у психології на рівні таких підструктур особистості: спрямованість, досвід і форми відображення. Спрямованість особистості визначає стійку аперцепцію, що лежить в основі сприймання мовлення і формується всім процесом виховання людини. У межах підструктури досвіду у психології розглядають знання, вміння, навички, звички, набуті особистим досвідом та в навчанні. На думку М.І.Гез, обсяг мовних і немовних знань суттєво впливає на ступінь розуміння аудіотексту, на процес інтерпретації тексту на рівнях змісту і значення та на форму його відображення [3, с. 123-124].

Аудіювання відіграє велику роль в досягненні освітньої мети, забезпечуючи дітям можливість розуміти висловлення, які б елементарними вони не були мовою іншого народу. Аудіювання дає можливість опановувати звуковою стороною досліджуваної мови, його фонемним складом і інтонацією: ритмом, наголосом, мелодикою.

Але, в першу чергу, для того, щоб ефективно навчати школярів аудіюванню, треба чітко розуміти, що собою являє цей вид мовленнєвої діяльності з психологічної точки зору.

Отже, значеннєве сприйняття мови на слух є перцептивною, мисленнєво-мнемічною діяльністю, що здійснюється в результаті виконання цілого ряду складних логічних операцій, таких, наприклад, як аналіз, синтез, дедукція, індукція, порівняння, абстракція, конкретизація й ін.

Характеризуючи сутність сприйняття (слухового і зорового), потрібно розрізняти два поняття: сприйняття - процес виділення інформативних розпізнавальних ознак (тобто формування образів) і дізнання сформованого образу в результаті звірення його з еталоном.

Н.І.Гез зазначає, що формування й розпізнавання образів носять фазовий характер і хоча в окремих авторів є розбіжності в найменуванні й у визначенні послідовності цих фаз, у всіх роботах підкреслюється тісний взаємозв'язок процесів формування і впізнання, тобто сприйняття і дізнання [3].

Аналізуючи особливості розпізнавання іншомовного матеріалу, вказують на те, що в більшості випадків воно не має характер розгорнутої свідомої дії; якщо така дія і можлива, то вона спостерігається лише на стадії формування образу. В міру ознайомлення з матеріалом процес розпізнавання міняється, він здійснюється миттєво за допомогою самих необхідних інформативних ознак. Якщо цих ознак недостатньо і розпізнавання не відбулося чи виявилось помилковим, то сприйняття знову приймає більш розгорнуті форми і перетворюється у свідоме: перцептивну дію чи в ряд послідовних (сукцесивних) дій.

У процесі мовного спілкування переважає симулянтне дізнання, хоча елементи сукцесивності не виключаються. Наявність і розгорнення логічних операцій, перерахованих вище, залежить, таким чином, від типу розуміння: опосередкованого чи безпосереднього. Для останнього характерно, зокрема, згорнутість і скороченість розумових операцій, здійснюваних у внутрішній мові.

Сприймаючи мову, слухач перетворить за допомогою моторного аналізатора звукові образи в артикуляційні. Між слуховим і рухомоторними аналізаторами встановлюється міцний функціональний зв'язок. Що стосується зорового аналізатора, то відомо, що оптичні сигнали перевершують всі інші в одержанні інформації про зовнішній світ. При аудіюванні зоровий аналізатор значно полегшує сприйняття і розуміння мови на слух.

На середньому ступені навчання внутрішня мова протікає особливо інтенсивно, і її можна розглядати як основний і необхідний компонент слухового сприйняття. На вищому ступені спостерігається згортання моторної діяльності, її редукція, що порозумівається з міцним об'єднанням мовленнєво-моторного слухового і зорового аналізаторів у єдину систему.

При аудіюванні фраза як одна з одиниць сприйняття розуміється не шляхом аналізу і синтезу складових її слів, а в результаті розпізнавання інформативних ознак. Найбільш інформативною ознакою прийнято вважати інтонацію, тому що вона володіє «сприйнятими якостями», завдяки яким аудитор може сегментувати мову на синтаксичні блоки, зрозуміти зв'язок частин фрази, а, отже, і розкрити зміст. За інтонацією, як вважає В. А. Артемов, закріплені такі мовні функції, як комунікативна, синтаксична, логічна, модальна. При сприйнятті мовних повідомлень насамперед розпізнається комунікативний план висловлення, причому інтонація є одним з основних структурних ознак, по яких розрізняються комунікативні типи пропозицій: оповідання, питання, вигук, спонукання [1с. 56] .

Аудіювання пов'язано зі складним процесом пошуку і вибору інформативних ознак з ряду можливих, що залежить від наявності в слухача асоціативних зв'язків, встановлених у результаті мовного досвіду. Разом з тим відбувається «гальмування спливання несуттєвих ознак», тобто побічних зв'язків, що не відносяться до контексту. При сприйнятті мови рідною мовою вибірковість зв'язків здійснюється досить легко, що ж стосується іноземної мови, то слухач повинен оперувати не тільки активним словником (обсяг якого в учнів середньої школи дуже невеликий), але і пасивним, придбаним, в основному, у процесі читання. Відбитий у пам'яті зоровий образ слова не завжди легко асоціюється зі слуховим.

Вважається, що забування інформації, закладеної в короткочасній пам'яті, може бути наслідком інтерференції, вираженої у визначеній подібності сприйманих елементів. У цьому полягає одна з характерних відмінностей короткочасної пам'яті від довготривалої, для якої важлива саме семантична близькість сприйманого матеріалу. Для починаючих аудиторів необхідно, з врахуванням сказаного вище, попередня робота, спрямована на ідентифікацію частини нової інформації з тією, котра зберігається в пам'яті, чіткість і логічність викладу, виключення інформаційного перевантаження особливо за рахунок реалій, цифрових даних і художньо-образотворчих засобів.

Висновки. Таким чином, очевидно, що аудіювання як вид мовленнєвої діяльності відіграє велику роль в досягненні практичних, розвиваючих, освітніх і виховних цілей і служать ефективним засобом навчання мови.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є подальше поглиблене теоретичне та практичне вивчення шляхів оптимізації мовної підготовки студентів технічних ВНЗ.

Література

1. Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам. /Артемов В.А. Психология обучения иностранным языкам. - М.: Просвещение, 1969. с. 402.
2. Гапонова С.В. Навчання розуміння аудіотекстів учнів старших класів середньої школи / С.В.Гапонова // Іноземні мови. – 1996. – № 2.
3. Гез. Н.И. Роль условий общения при обучении слушанию и говорению. / Н.И.Гез // Иностранные языки в школе.- 1981 - №5 - с. 32.
4. Круківська І.А. Використання пісень у процесі навчання аудіювання / І.А.Круківська // Іноземні мови. – 1998. – № 1.
5. Лисовець І.П. Інтегроване навчання аудіювання і усного мовлення/ І.П.Лисовець //Англійська мова і література - 2004. – № 3.
6. Ніколаєва С.Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. / Софія Юріївна Ніколаєва. 2-ге, доп. і перероб. / Кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. — К.: Ленвіт, 2004. — 360 с.
7. Пруссаков Н.Н. Трудности при обучении аудированию иноязычного звучащего текста / Н.Н.Пруссаков // Иностранные языки в школе – 1994. – № 6. с.23-31.